

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЗМАГАНЬ З ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ (НА ПРИКЛАДІ ЛІГИ ЄВРОПИ UEFA)

Христина Хіменес¹

<https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>

Олександр Еделєв²

<https://orcid.org/0000-0002-7866-0282>

Мар'ян Пітин³

<https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>

Микола Васильків⁴

<https://orcid.org/0000-0002-9905-2817>

Віталій Лобасюк⁵

<https://orcid.org/0009-0002-7661-3295>

Віталій Надич⁶

<https://orcid.org/0009-0007-8775-695X>

^{1,3} Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна

² Херсонський державний університет, Херсон, Україна

⁴ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна

^{5,6} Львівський фаховий коледж спорту, Львів, Україна

кореспондент-автор – М. Пітин: kh.khimenes@gmail.com

doi: 10.32626/2309-8082.2024-29(1).36-43

Тривала робота організаційних структур, створення економічного конкурентного середовища дало поштовх для утворення та ствердження низки змагань у професійному футболі Європи. Це ставить вимогу з'ясування чинників впливу на її розвиток. *Мета* – з'ясувати особливості становлення та розвитку професійних змагань з футболу (на прикладі Ліги Європи UEFA). *Методи*: теоретичний аналіз та узагальнення, системний аналіз, історико-логічний, абстрагування, порівняння, формалізація, моделювання. *Результати*. Ліга Європи (UEFA Europa League) – другі за престижністю змагання у професійному футболі серед клубів Європи. Турнір започатковано у 1971 році, однак йому передували інші – Кубок ярмарків (Inter-Cities Fairs Cup, 1955–1971 рр.). Упродовж свого існування ці професійні змагання зазначали ряд змін формату проведення. Найбільш характерні, на наш погляд стосуються сезонів 2008/09, 2009/10 та 2021/22 (сучасний етап). Незважаючи на зміни у форматі проведення змагань кількісні показники залучених до змагань спортивних клубів постійно зростали. У першому сезоні 1971/72 років участь у турнірі взяли 64 команди з 31 національної асоціації, в сезоні 1994/95 років UEFA – 113 та в сезоні 1996/97 років – 117 команд. У 1999 році після злиття двох великих змагань – Кубку володарів кубків UEFA та Кубку UEFA кількість клубів-учасників розширилася до 142 команд, а вже в сезоні 2005/06 їх кількість збільшено до 157. Нині за рахунок масштабування футбольних змагань Ліги Європи у сезоні 2019/20 років участь у турнірі брали 213 команд із 55 асоціацій. Станом на сезон 2022/23 років у Лізі Європи приймають участь загалом 57 команд з усіх 55 асоціацій за рахунок появи ще одних змагань – Ліги конференцій UEFA. *Висновки*. Формула участі команд у різних раундах турніру Ліги Європи (Кубок UEFA) зазнавала кількох системних змін, що найбільше відображені у змаганнях станом на сезон 2008/09 років, (починаючи з сезону 2009/10 років) та сучасний варіант (починаючи з сезону 2021/22 років).

Ключові слова: становлення, змагання, професійний футбол, етапи, кваліфікація, структура, Ліги Європи UEFA, система, модель.

Вступ

Змагальна діяльність є системоутворювальним чинником спорту. Жодна з інституцій спорту, в тому числі й професійний спорт не може бути подана без систематизованої, організаційно та економічно обґрунтованої системи змагань [1; 2]. Разом із тим, на сьогодні беззаперечним лідером за соціальним

Khrystyna Khimenes, Oleksandr Edeliiev, Maryan Pityn, Mykola Vasylykiv, Vitaliy Lobasyuk, Vitaliy Nadych. Formation and development of professional football competitions (on the example of the UEFA Europa League)

Abstract. The long-term work of organizations, the creation of an economic competitive environment gave impetus to the formation and establishment of a number of competitions in professional football in Europe. This requires clarification of the factors influencing its development. *The purpose* is to find out the peculiarities of the formation and development of professional football competitions (on the example of the UEFA Europa League). *Methods:* theoretical analysis and generalization, systemic analysis, historical and logical, abstraction, comparison, formalization, modeling. *The results.* The UEFA Europa League is the second most prestigious competition in professional football among European clubs. The tournament was started in 1971, but it was preceded by another – the Inter-Cities Fairs Cup (1955–1971). During its existence, these professional competitions have seen a number of changes in the format of their holding. The most characteristic, in our opinion, relate to the 2008/09, 2009/10 and 2021/22 seasons (current stage). Despite the changes in the format of the competition, the quantitative indicators of the sports clubs involved in the competition were constantly growing. In the first season of 1971/72, 64 teams from 31 national associations took part in the tournament, in the 1994/95 UEFA season – 113 and in the 1996/97 season – 117 teams. In 1999, after the merger of two major competitions – the UEFA Cup Winners' Cup and the UEFA Cup, the number of participating clubs expanded to 142 teams, and already in the 2005/06 season, their number was increased to 157. Now due to the scaling of the football competitions Europa League in the 2019/20 season 213 teams from 55 associations took part in the tournament. As of the 2022/23 season, 57 teams from all 55 associations are participating in the Europa League due to the appearance of another competition – the UEFA Conference League. *Conclusions.* The formula for the team's participation in the various rounds of the Europa League (UEFA Cup) tournament has undergone several systemic changes. These changes the most reflected in the competition as of the 2008/09 season, (starting from the 2009/10 season) and the modern version (starting from the 2021/22 season years).

Key words: formation, competition, professional football, stages, qualification, structure, UEFA European Leagues, system, model.

значенням та виконанням значної кількості функцій у європейському суспільстві є футбол [3].

Тривала та кропітка робота організаційних структур у європейському футболі, створення економічного конкурентного середовища дало поштовх для утворення та ствердження низки змагань у професійному футболі Європи. Серед таких чільне місце

посідає сучасний формат Кубка UEFA, тобто Ліга Європи UEFA [4; 5].

Водночас увага до організаційних та особливо економічних чинників змагань у професійному футболі була завжди високою [6; 7; 8]. Багато дослідників звертають увагу на шляхи формування доходу та прибутку у професійному футболі, особливості взаємодії на різних ієрархічних рівнях, порівняльній характеристиці економічних чинників видів професійного спорту на прикладі світу та Європи тощо [9; 10; 11].

Тому проведення ґрунтовного дослідження з розглядом історичних фактів, еволюції системи змагань, впливу зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на неї є актуальним.

Матеріал та методи дослідження

Мета – з'ясувати особливості становлення та розвиток професійних змагань з футболу (на прикладі Ліги Європи UEFA).

Матеріал та методи. Дослідження проводилося на основі вивчення наукових та науково-популярних джерел інформації. Важливі дані були почерпнуті з сучасних журналів, котрі індексуються у наукометричній базі Scopus. Ключовими словами для пошуку у базах були: професійний футбол, Ліга чемпіонів, футбольні клуби, історія, системи змагань. Обрані для аналізу матеріали стосувалися формування та розвитку

системи змагань футбольного турніру Ліга чемпіонів UEFA, як в історичному контексті, так і по відношенню до сучасного етапу.

Методи дослідження. Аналіз та синтез (було застосовано для виокремлення важливих для дослідження даних та їх узагальнення у відповідності з реалізацією мети дослідження); історичний (використовувався для виявлення особливостей становлення та розвитку компонентів системи змагань турніру Ліга чемпіонів UEFA); системний підхід (використовувався з метою визначення компонентів системи змагань турніру Ліга чемпіонів UEFA та їх зав'язків між собою).

Результати дослідження

Ліга Європи (UEFA Europa League) – другі за престижністю змагання у професійному футболі серед клубів Європи. Турнір започатковано у 1971 році, однак йому передував інший – Кубок ярмарків (Inter-Cities Fairs Cup, 1955-1971 pp.) [5].

Упродовж свого існування ці професійні змагання зазначали ряду змін формату проведення. Найбільш характерні, на наш погляд стосуються сезонів 2008/09, 2009/10 та 2021/22 (сучасний етап).

Щодо кваліфікації до різних стадій Кубка UEFA для різних команд станом на сезон 2008/09 вона відбувалася так, як відображено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Формула участі команд у різних раундах турніру Кубок UEFA (станом на сезон 2008/09 років)

Раунд змагань	Кількість команд	Команди, котрі потрапляють у раунд	Команди з попереднього раунду
Кваліфікаційний	I	33 команди-чемпіони асоціацій 21-53; 32 команди, що посіли другі місця з асоціацій 19-37, 39-50 і 53; 6 команд, що посіли треті місця з асоціацій 16-21; 3 кращих клуби за рейтингом UEFA Fair Play	
	II	6 команд-чемпіонів асоціацій 15-20; 7 команд, що посіли треті місця, з асоціацій 9-15; 3 команди, що посіли другі місця, з асоціацій 16-18; 11 команд-переможців Кубка Інтертото 2008	37 переможців першого кваліфікаційного раунду
Перший	80	14 переможців кубків з асоціацій 1-14 2 команд, що посіли треті місця, з асоціацій 7-8; 5 команд, що посіли четверті місця з асоціацій 4-8; 7 команд, що посіли п'яті місця з асоціацій 1-3, 5-8; 2 команди, що посіли шості місця з асоціацій 1-2; 2 команди-переможці Кубка ліги з асоціацій 3-4; 16 команд, що вибули з третього кваліфікаційного раунду Ліги Чемпіонів	32 переможці другого кваліфікаційного раунду
Груповий	40		Переможці першого раунду
Плей-офф	32	8 команд, що посіли третє місце в груповому етапі Ліги чемпіонів поточного сезону	24 команди, що посіли 1-3 місця в груповому етапі

Кваліфікація до різних стадій турніру відповідно також зазнала змін для команд і мала наступний вигляд (табл. 2)

Таблиця 2 – Формула участі команд у різних раундах турніру Ліги Європи UEFA (починаючи з сезону 2009/10 років)

Раунд змагань		Кількість команд	Команди, котрі потрапляють у раунд	Команди з попереднього раунду
Кваліфікаційний	I	50	2 володарі Кубка Андорри та Сан-Марино; 16 команд, що посіли другі місця з асоціацій 35-51; 29 команд, що посіли треті місця з асоціацій 22-51; 3 команди за рейтингом Fair Play	
	II	80	24 володарі кубків з асоціацій 28-51; 16 команд, що посіли другі місця з асоціацій 19-34; 6 команд, що посіли треті місця з асоціацій 16-21; 6 команд, що посіли 4-ті місця з асоціацій 10-15; 3 команди, що посіли 5-ті місця з асоціацій 7-9;	25 переможців першого кваліфікаційного раунду
	III	70	12 володарів кубків з асоціацій 16-27; 3 команди, що посіли другі місця з асоціацій 16-18; 6 команд, що посіли треті місця з асоціацій 10-15; 3 команди, що посіли 4-ті місця з асоціацій 7-9; 3 команди, що посіли 5-ті місця з асоціацій 4-6; 3 команди, що посіли 6-ті місця з асоціацій 1-3	40 переможців другого кваліфікаційного раунду
Стикові матчі		74	15 володарі кубків з асоціацій 1-15; 3 команди, що посіли треті місця з асоціацій 7-9; 3 команди, що посіли 4-ті місця з асоціацій 4-6; 3 команди, що посіли 5-ті місця з асоціацій 1-3; 15 команд, що вибули з третього кваліфікаційного раунду Ліги чемпіонів поточного сезону	35 переможців третього кваліфікаційного раунду
Груповий		48	10 команд, що вибули з раунду плей-оф Ліги чемпіонів поточного сезону	38 переможців раунду стикових матчів
Фінальні раунди		32	8 команд, що зайняли третє місце в груповому етапі Ліги чемпіонів поточного сезону	12 переможців групового етапу; 12 команд, які зайняли другі місця в групах

Сучасна сітка розіграшу між командами в межах Ліги Європи відображена у таблиці 3.

Таблиця 3 – Формула участі команд у різних раундах турніру Ліги Європи UEFA (починаючи з сезону 2021/22 років)

Раунд змагань	Кількість команд	Команди, котрі розпочинають з раунду	Команди, котрі проходять з попереднього раунду	Команди, котрі переходять з Ліги чемпіонів
Третій кваліфікаційний	Шлях чемпіона (10 ком.)	–	–	10 клубів, котрі вибули після другого кваліфікаційного раунду (шлях чемпіонів)
Основний шлях (6 ком.)	3 переможці кубку з асоціацій 14-16		3 клуби, які вибули після другого кваліфікаційного раунду (основний шлях)	
Раунд стикових матчів	20	6 переможців кубку з асоціацій 8-13	5 переможців третього кваліфікаційного раунду (шлях чемпіонів); 3 переможця третього кваліфікаційного раунду (основний шлях)	6 клубів, які вибули після третього кваліфікаційного раунду (шлях чемпіонів)
Груповий	32	7 переможців кубку з асоціацій 1-7 1 команда, котра посіла 4-е місце в чемпіонаті асоціації 5 4 команди, котрі посіли 5-і місця в чемпіонатах асоціацій 1-4	10 переможців раунду стикових матчів	4 команди, котрі вибули після кваліфікаційного раунду плей-оф (шлях чемпіонів); 2 команди, котрі вибули після кваліфікаційного раунду плей-оф (основний шлях); 4 клуби, які вибули після третього кваліфікаційного раунду (основний шлях)

Продовження таблиці 3

Раунд змагань		Кількість команд	Команди, котрі розпочинають з раунду	Команди, котрі проходять з попереднього раунду	Команди, котрі переходять з Ліги чемпіонів
Фінальні раунди	Стикові матчі	16	–	8 команд, котрі посіли 2-і місця у групах групового раунду	8 команд, котрі посіли 3-і місця у групах групового раунду
	Плей-офф	16	–	8 команд-переможців у групах групового раунду 8 переможців стикових матчів	–

Дискусія

У 1971 році UEFA ініціювала створення нового турніру – Кубка UEFA (UEFA Cup, з 2009 року – Ліга Європи). Він по суті замінив Кубок ярмарків. Упродовж 1971-1999 років Кубок UEFA залишався змаганнями третього рівня, оскільки турніром другої категорії у цей час був Кубок володарів кубків UEFA (1960-1999) [12].

Уже у 1999 році відбулося об'єднання Кубка володарів кубків UEFA та Кубка UEFA. При цьому назву турніру залишили старою – Кубок UEFA. Щодо історії і змін формату проведення Кубка UEFA, то нам вдалося виявити, що у першому сезоні 1971/72 років участь у турнірі приймали 64 команди з 31 національної асоціації. Команди проходили через 6 раундів змагань (перший, другий, третій, чверть-фінали, півфінали, фінал). У першому раунді 64 команди були поділені на 16 груп по 4 учасники, які при цьому були розбиті на пари (згідно жеребкування), що розігрували право пройти у наступний раунд. Розіграш у парах відбувався у двох іграх (одна вдома, одна на виїзді). Переможець пари проходив до другого раунду (32 учасники) і розігрував право переходу до третього з командою, котра була кращою у другій парі групи. У третьому раунді 16 кращих команд шляхом подальшого жеребкування знову розподілялися на пари і продовжували змагатися у двох іграх [13; 14]. Переможець у сумі забитих голів (за умови рівності – голів на виїзді, а якщо і за цим критерієм неможливо визначити переможця – додаткового часу та серії пенальті) проходив до чверть-фіналу (8 команд), а далі за цією ж схемою – до півфіналів (4 команди) та фіналу. Фінал у цих змаганнях також проводився у двох іграх (вдома і на виїзді) до сезону 1996/97 років включно.

При цьому команди з однією національної асоціації не могли зустрічатися у матчах аж до фінальної зустрічі [14; 15].

Визначена система розіграшу застосовувалася в межах турніру досить тривалий час і зазнала змін лише у сезоні 1994/95 років.

У сезоні 1981/82 років для формування складу учасників Кубка UEFA застосовувалася система коефіцієнтів UEFA (бали нараховані за останні 5 років).

Так у цьому сезоні, національні асоціації, що посіли у рейтингу 1-3 місце отримали змогу висувати 4 команди для участі у змаганнях, асоціації 4-8 – по 3 команди, асоціації 9-22 – по 2 команди і асоціації 23-33 – по одній команді [16].

Упродовж сезонів 1985/86 – 1989/90 рр. англійські команди не приймали участь у жодних змаганнях, котрі організувала UEFA, внаслідок дискваліфікації національної асоціації за асоціальну поведінку уболівальників у попередньому сезоні, що призвела до смертей 39 осіб [17].

У сезоні 1994/95 років UEFA внесла деякі зміни до формату проведення Кубка UEFA. Причиною цього стало блокування окремими асоціаціями Ліги Чемпіонів. UEFA прийняло рішення про пониження 22 команд-чемпіонів національних чемпіонатів з Ліги чемпіонів до Кубка UEFA і упродовження додаткових раундів для 91 команди, з яких 64 проходили до головних змагань [18].

Так, на початку команди були розподілені на дві групи. До першої потрапляли 37 команд, які були найвищими у рейтингу, інші 54 (попарно) розігрували право подальшої участі у попередньому раунді. Далі проходила команда, яка відповідно здобула перемогу.

У наступному сезоні 1996/97 років, ситуація була схожою. Уже 96 команд змагалися в межах Кубка UEFA. У цьому сезоні UEFA відсторонила від участі в Лізі чемпіонів 23 команди, які потрапили знову до складу учасників Кубка UEFA. Окрім того зросла і кількість організацій-членів UEFA з 32 до 36. До змагань автоматично також кваліфікувалися два (згодом 3) переможці (у групах) Кубка Інтертото (EFA Intertoto Cup, літній турнір у період 1961-2008 рр., у 1995 році UEFA взяла його під патронат) та 3 клуби з рейтингу UEFA Fair Play (UEFA Fair Play ranking, з 1995 року). Два переможці Кубка Інтертото при цьому проходили одразу до участі у першому раунді [14; 19].

У цьому сезоні 64 гірші команди змагалися у попередньому раунді, 32 з них потрапили до першого раунду і змагалися з ще 32 командами, котрі починали змагання з цього раунду. Далі формат ігор зберігався у наступних раундах.

Кількість команд учасниць сезону 1996/97 років зросла до 117, тому в організаторів виникла потреба проведення ще одного додаткового раунду. Отже до попереднього раунду потрапляли 54 команди найнижчі у рейтингу, котрі змагалися за право участі у кваліфікаційному раунді. Переможці попереднього раунду змагалися у кваліфікаційному раунді з командами, котрі пройшли одразу до нього. Серед них 13 команд-переможців потрапляли до першого раунду основних змагань поряд із кращими командами в рейтингу UEFA, а далі формат зберігався з попередніх сезонів.

У сезоні 1997/98 років фінал Кубка UEFA вперше було зіграно в одноматчевому форматі на нейтральному полі по аналогії до Ліги Чемпіонів [20]. У цьому ж сезоні участь у змаганнях прийняло 32 команди. У форматі було передбачено два раунди кваліфікації, у перший з яких потрапляли 40 команд, що були розташовані на найнижчих рейтингових позиціях. З них 20 проходили до другого раунду кваліфікації, де до них приєднувалися ще 16 команд вищі в рейтингу і вони згідно жеребкування і сформованих відповідно парам, виборювали право участі в основних раундах змагань. Отже 18 команд після раундів кваліфікації отримували право змагатися в першому основному раунді разом із командами, котрі потрапляли одразу сюди згідно рейтингу (загалом 64). Інші компоненти турніру зберігали сталий формат.

У 1999 році відбулося злиття двох великих змагань – Кубка володарів кубків UEFA та Кубка UEFA із збереженням назви останнього [12; 21]. З цього часу Кубок UEFA став другим за рівнем великим клубним змаганням у Європі і розширився до 142 команд (в наступні роки до 145). Починаючи з сезону 1999/00 років у турнірі приймають участь і переможці національних кубкових змагань. Додалися також і команди, які вилетіли у третьому кваліфікаційному раунді Ліги чемпіонів та ті, котрі посіли третє місце у підсумку групових змагань у цьому турнірі [22].

У цьому сезоні був лише один кваліфікаційний раунд, у якому за право участі в основній сітці змагань боролися 76 клубів нижчих у рейтингу. З них 36 потрапляли далі і до них доєднувалися вищі у рейтингу 60 клубів. Загалом у першому раунді змагань цього разу змагалися уже 96 команд розподілені згідно жеребу на пари. Кількість раундів основних змагань зросла до 7 (1-й, 2-й, 3-й, 4-й, чверть-, півфінали та фінал).

Ще більш суттєві зміни до формату проведення Кубка UEFA були запроваджені у сезоні 2002/03 років. У кваліфікаційному раунді приймали участь 82 команди, які були розподілені на 2 групи – сіяні та несіяні у відповідності до рейтингу UEFA і шляхом жеребкування визначалися суперники з однієї та іншої груп. У першому основному раунді змагалися загалом 96 команд, 41,

з яких – переможці кваліфікаційних змагань, а решта – ті, котрі згідно рейтингу потрапили одразу до цього раунду. За аналогією до кваліфікаційного раунду команди були також поділені на дві групи – сіяні та несіяні і з них формувалися пари суперників згідно з жеребом. У другому раунді відповідно залишилося 48 команд, які також були поділені на групу сіяних та несіяних і між ними визначалися ігрові пари. До 1/16 фінальної фази відповідно потрапляли 24 команди з другого раунду і ще 8 кращих команд згідно рейтингу UEFA, які розпочинали одразу з цього раунду. Відповідно далі, до 1/8 проходили 16 переможців. Слід відзначити, що починаючи з жеребкування 1/4 фіналу посів був відсутній і команди з однієї футбольної асоціації уже могли грати одна проти одної [13].

У сезоні 2004/05 років відбулися суттєві зміни у структурі Кубка UEFA. По аналогії до Ліги чемпіонів організаторами було додано груповий раунд, у якому кожна із 40 команд грає по 4 гри [23]. У цьому сезоні було два кваліфікаційні раунди. У першому з яких змагалися 50 команд, які були поділені знову на групу сіяних та несіяних згідно рейтингу UEFA, з яких згідно жеребкування визначалися суперники. У другому кваліфікаційному раунді приймали участь 25 переможців першого та ще 39 команд, які згідно з рейтингом потрапляли одразу до цього раунду (загалом 64 команди). По аналогії до першого кваліфікаційного раунду команди також були поділені на групу сіяних та несіяних. Між ними згідно жеребкування визначалися пари суперників.

Далі 16 команд переможців проходили до першого раунду основних змагань, до них доєдналися ще 64 команди, які згідно рейтингу потрапляли одразу до цього раунду (загалом 80). Сіяні та несіяні команди змагалися у визначених згідно жеребу парах [24].

Нововведенням сезону 2004/05 років був груповий раунд. У якому 40 команд (переможці першого раунду) розподілялися на 8 груп по 5 команд у кожній і грали за кодовою системою по одній грі з кожною з чотирьох інших команд своєї групи. Згідно результатів три кращих команди з кожної групи (24 загалом) проходили до фінальної фази змагань, де до них в 1/16 доєднувалися ще 8 команд, які здобули право участі, розпочинаючи з цієї стадії змагань. Команди у цьому і наступному (1/8) раундах розподілялися на дві групи (сіяні та несіяні) і згідно жеребкування були розформовані на відповідні пари суперників. Змагаючись у двох іграх (вдома і на виїзді) визначалися учасники наступних раундів. До 1/8 фіналу включно команди з однієї футбольної асоціації не могли змагатися між собою, починаючи з 1/4 це правило не діяло.

У сезоні 2005/06 років система розіграшу залишалася такою ж. Проте кількість команд-учасниць було збільшено зі 145 до 157 (88 в основних раундах).

Деякі корективи до системи проведення турніру було упроваджено у сезоні 2006/07 років [25]. Так, в межах кваліфікаційних раундів команди були розподілені на регіони в яких змагалися попарно (Південно-Середземноморський, Центральньо-східний та Північний). У першому раунді команди, котрі потрапили до нього були розподілені на 5 груп, у яких також змагання проводилися у спосіб з прямим вибуванням удвох іграх. Групова та усі інші стадії змагань проходили зі збереженням формату попередніх сезонів.

У сезоні 2009/10 років відбулася реорганізація турніру. Він отримав назву Ліга Європи UEFA, також було змінено формат проведення [26]. З цього часу турнір передбачав 3 етапи кваліфікаційного раунду, раунд стикових матчів, груповий раунд (12 груп по 4 команди) та плей-офф. Загальна кількість команд-учасниць при цьому, зросла до 160.

У наступних сезонах, формат змагань Ліги Європи залишався і до сьогодні залишається здебільшого таким, який був затверджений у 2009 році [27; 28].

Водночас у сезоні 2018/19 років окремі корективи щодо участі команд у ключових змаганнях UEFA все ж були внесені. Так, з цього часу 26 команд отримали змогу напряму потрапляти до групового раунду Ліги чемпіонів (включно з минулорічними переможцями Ліги чемпіонів та Ліги Європи). Також кожна команда, що вибула у кваліфікаційних раундах Ліги чемпіонів, отримує другий шанс у Лізі Європи поточного року. Ще 17 команд отримали таку змогу в межах Ліги Європи. Проте по аналогії до Ліги чемпіонів у сезоні 2018/19 років організатори вирішили внести до окремих раундів Ліги Європи (другого та третього кваліфікаційних та раунду стикових матчів) по дві групи команд: тих, що потрапляли до того чи іншого раунду шляхом здобуття перемог у попередніх раундах – «Основний шлях», та тих, що потрапляли до конкретного раунду завдяки позиції у рейтингу – «Шлях чемпіонів». У зазначених раундах команди не зустрічаються між собою. Їх об'єднання відбувається в груповому раунді [19].

У сезоні 2019/2020 загальну кількість матчів було дещо зменшено шляхом переведення Ліги Європи починаючи з 1/4 фіналу на одноматчеві зустрічі між командами на нейтральному полі. Це було тимчасове рішення, пов'язане із пандемією COVID [29-33]. Слід відзначити, що масштаби футбольних змагань Ліги Європи суттєво зросли. Вже станом на сезон 2019/20 років участь у турнірі приймали 213 команд з 55 асоціацій. Як і Ліга чемпіонів, цей турнір триває близько року [34].

Вагомої реорганізації змагання Ліги Європи зазнали у сезоні 2021/22 років. У цьому сезоні UEFA вносять до календаря змагань ще один клубний турнір – Лігу конференцій UEFA, яка з цього часу є третім за рейтингом клубним футбольним турніром в Європі.

Водночас, внаслідок цього, формат Ліги Європи зазнав змін. Оскільки кількість команд-учасниць групового етапу у цих змаганнях зменшилася з 48 до 32. Кількість команд кваліфікаційних раундів також зменшилася. Загалом участь у турнірі приймають з цього часу і сьогодні 58 команд.

Зазнав змін і формат раунду плей-офф Ліги Європи. З цього часу до 1/16 потрапляють лише команди, котрі посіли другі та треті місця у груповому раунді Ліги чемпіонів, а до 1/8 – команди, що були першими у груповому етапі зазначених змагань.

Станом на сезон 2022/23 років у Лізі Європи приймають участь загалом 57 команд з усіх 55 асоціацій. Визначення кількості команд-учасниць турніру від кожної асоціації Для визначення кількості команд-учасників від кожної з асоціацій UEFA використовує рейтинг асоціацій.

Згідно правил до Ліги Європи потрапляє минулорічний чемпіон Ліги конференцій (якщо не кваліфікується до Ліги чемпіонів через чемпіонат своєї асоціації). По дві команди до турніру проходять від асоціацій 1-5 в рейтингу, по одній – від асоціацій з рейтингом 6-17. До Ліги конференцій переходять 37 команд, котрі вибули з Ліги Європи на різних етапах. Переможець Ліги конференцій отримує путівку до Ліги Європи на наступний сезон.

Висновки

Формула участі команд у різних раундах турніру Ліги Європи (Кубок UEFA) зазнавала кількох системних змін, що найбільше відображені у змаганнях станом на сезон 2008/09 років, (починаючи з сезону 2009/10 років) та сучасний варіант (починаючи з сезону 2021/22 років). Незважаючи на зміни у форматі проведення змагань кількісні показники залучених до змагань спортивних клубів постійно зростали. У першому сезоні 1971/72 років участь у турнірі взяли 64 команди з 31 національної асоціації, в сезоні 1994/95 років UEFA – 113 та сезоні 1996/97 років – 117 команд. У 1999 році після злиття двох великих змагань – Кубку володарів кубків UEFA та Кубку UEFA кількість клубів-учасників розширилася до 142 команд, а вже в сезоні 2005/06 їх кількість збільшено до 157. Нині за рахунок масштабування футбольних змагань Ліги Європи у сезоні 2019/20 років участь у турнірі брали 213 команд із 55 асоціацій. Станом на сезон 2022/23 років у Лізі Європи приймають участь загалом 57 команд з усіх 55 асоціацій за рахунок появи ще одних змагань – Ліги конференцій UEFA.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення історичних аспектів становлення провідних турнірів в європейському професійному футболі.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література та джерела

1. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2017. Вип. 3 (22). С. 441–445.
2. Curry, G. (2017). Vain games of no value? A social history of association football in Britain during its first long century, *Sport in History*, No. 37 (2), 251–225. <https://doi.org/10.1080/17460263.2017.1315005>
3. Соломонко В. В., Лисенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол. Київ : Олімпійська література, 2005. 296 с.
4. Пітин М., Хіменес Х., Дулібський А. Представництво професійних футбольних клубів у змаганнях Ліги Європи УЄФА. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2019. № 31. С. 117–124. <https://doi.org/10.15330/fcult.31.117-124>
5. Пітин М. П., Хіменес Х. Р., Карпа І. Я., Ріпак І. М. Представництво провідних футбольних країн на змаганнях Ліги Європи УЄФА впродовж 2009–2018 років. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2019. Вип. 3 (111)19. С. 114–120.
6. Hoehn, T. & Szymanski, S. (1999). *The Americanization of European Football Economic Policy*, no. 28, 203–240.
7. Horne, J., & Manzenreiter, W. (2006). Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon. *Blackwell Pub./ Sociological Review*.
8. Zimbalist A. S. (2002). Competitive Balance in Sports Leagues: An Introduction. *J of Sports Economics*, 3(2), 111-121. <https://doi.org/10.1177/152700250200300201>
9. El-Hodiri, M. & Quirk, J. (1971). An Economic Model of a Professional Sports League. *J of Political Economy*, Vol. 79 (6), 1302-1319.
10. Vorobyev, A., Zarova, E., Solntsev, I., Osokin, N. & Zhulevich, V. (2016). Statistical Evaluation of Football Performance Depending on the Socio-Economic Development of Countries. *Statistical J of the IAOS*, no. 3 (32), pp. 403–411.
11. UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018. <https://www.uefa.com/>
12. Johnes, M. & Mason, R. (2003). Soccer, Public History and the National Football Museum, *Sport in History*, Vol. 23 (1), 115–131. <https://doi.org/10.1080/17460260309414728>
13. Raball, G., & Dessus, S. (2020). Why the men's UEFA Champions League reduces competitive balance in domestic football leagues: an empirical study of the French league. *International J of Sport Management and Marketing*, 20(3/4):232. <https://doi.org/10.1504/IJSM.2020.110833>
14. Ziesche, D. (2023). A product thirty years in the making: the Champions League, organizational legitimacy, and the disenfranchisement of Europe's football supporters. *Soccer and Society*, 24(1). <https://doi.org/10.1080/14660970.2023.2194517>
15. Kentrotis, D. (2016). European governance: 'Football or Champions League? *Soccer and Society* 19(3), 1-15. <https://doi.org/10.1080/14660970.2016.1199424>
16. Manoli, A. E., Anagnostou, M., & Liu, L. (2022). Marketing, sponsorship and merchandising at FIFA World Cups. *The Business of the FIFA World Cup*, 8, 190.
17. Sarmiento, H., Marcelino, R., Anguera, M. T, Campaniço, J., Matos, N., & Leitão, J. C. (2014). Match analysis in football: a systematic review. *J Sports Sci.*, 32(20), 1831-1843. <https://10.1080/02640414.2014.898852>
18. Falcos, M. (2002). Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives. *Choice Reviews Online*.
19. Dantas, F., Borges, A., & Silva, R. (2020). Impact of UEFA Champions League and UEFA Europa League on Financial Sustainability-Case Study of Two Small Football Portuguese Teams. *Sustainability*, 12(9213). <https://doi.org/10.3390/su12219213>

References

1. Sushko, R. (2017), "Analiz problemnykh pytanj rozvytku sportyvnykh ihor z urakhuvanniam chynnykiv hlobalizatsiyi sportu vyshchyykh dosyahnennj" [Analysis of problematic issues in the development of sports games taking into account the factors of globalization of high-achievement sports]. *Physical culture, sport and health of the nation*, Vol. 3 (22), pp. 441–445. [in Ukraine]
2. Curry, G. (2017). Vain games of no value? A social history of association football in Britain during its first long century, *Sport in History*, No. 37 (2), 251–225. <https://doi.org/10.1080/17460263.2017.1315005>
3. Solomonko, V. V., Lysenchuk, G. A. & Solomonko, O. V. (2005), *Futbol* [Football]. Olympic Literature, Kyiv. 296 p. [in Ukraine].
4. Pityn, M., Khimenes, H. & Dulibskiyi A. (2019), "Predstavnytstvo profesiynykh futbol'nykh klubiv u zmahannyakh Lihy Yevropy UEFA" [Representation of professional football clubs in UEFA Europa League competitions]. *Bulletin of the Carpathian University. Series: Physical culture*, no. 31, pp. 117–124. <https://doi.org/10.15330/fcult.31.117-124> [in Ukraine]
5. Pityn, M. P., Khimenes, H. R., Karpa, I. Ya. & Ripak I. M. (2019), "Predstavnytstvo providnykh futbol'nykh krayin na zmahannyakh Lihy Yevropy UYEFA vprodovzh 2009–2018 rokiv" [Representation of the leading football countries at the UEFA Europa League competitions during 2009–2018]. *The scientific journal of the M.P. Dragomanov NPU. Series No. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, vol. 3(111)19, pp. 114–120. [in Ukraine]
6. Hoehn, T. & Szymanski, S. (1999). *The Americanization of European Football Economic Policy*, no. 28, 203–240.
7. Horne, J., & Manzenreiter, W. (2006). Sports mega-events: social scientific analyses of a global phenomenon. *Blackwell Pub./ Sociological Review*.
8. Zimbalist A. S. (2002). Competitive Balance in Sports Leagues: An Introduction. *J of Sports Economics*, 3(2), 111-121. <https://doi.org/10.1177/152700250200300201>
9. El-Hodiri, M. & Quirk, J. (1971). An Economic Model of a Professional Sports League. *J of Political Economy*, Vol. 79 (6), 1302-1319.
10. Vorobyev, A., Zarova, E., Solntsev, I., Osokin, N. & Zhulevich, V. (2016). Statistical Evaluation of Football Performance Depending on the Socio-Economic Development of Countries. *Statistical J of the IAOS*, no. 3 (32), pp. 403–411.
11. UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018. <https://www.uefa.com/>
12. Johnes, M. & Mason, R. (2003). Soccer, Public History and the National Football Museum, *Sport in History*, Vol. 23 (1), 115–131. <https://doi.org/10.1080/17460260309414728>
13. Raball, G., & Dessus, S. (2020). Why the men's UEFA Champions League reduces competitive balance in domestic football leagues: an empirical study of the French league. *International J of Sport Management and Marketing*, 20(3/4):232. <https://doi.org/10.1504/IJSM.2020.110833>
14. Ziesche, D. (2023). A product thirty years in the making: the Champions League, organizational legitimacy, and the disenfranchisement of Europe's football supporters. *Soccer and Society*, 24(1). <https://doi.org/10.1080/14660970.2023.2194517>
15. Kentrotis, D. (2016). European governance: 'Football or Champions League? *Soccer and Society* 19(3), 1-15. <https://doi.org/10.1080/14660970.2016.1199424>
16. Manoli, A. E., Anagnostou, M., & Liu, L. (2022). Marketing, sponsorship and merchandising at FIFA World Cups. *The Business of the FIFA World Cup*, 8, 190.
17. Sarmiento, H., Marcelino, R., Anguera, M. T, Campaniço, J., Matos, N., & Leitão, J. C. (2014). Match analysis in football: a systematic review. *J Sports Sci.*, 32(20), 1831-1843. <https://10.1080/02640414.2014.898852>

20. Woolridge, J. (2008). These Sporting Lives: Football Autobiographies 1945–1980. *Sport in History*, 28(4), 620-640. <https://doi.org/10.1080/17460260802580669>
21. Galily, Ya., Bar-Eli, M. & Yuval F. (2012). Municipal subsidiary policy toward professional sports teams: A democratic deficit in the local government. *International Journal of Sociology and Social Policy*, no. 32 (7), 431-447. <https://doi.org/10.1108/01443331211249066>
22. Brannagan, P. M., Scelles, N., Valenti, M., Inoue, Yu., Grix, J. & Perkin, S. J. (2022). The 2021 European Super League attempt: motivation, outcome, and the future of football. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 14(1), 169-176, <https://doi.org/10.1080/19406940.2021.2013926>
23. Foulley, J.-L. (2020). Assessment of probability forecasts of football outcomes: example of the UEFA Champions League. *40th Virtual International Forecasting Symposium 2020 26-28 Oct 2020*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20578.56003>
24. Wills Craig, E. (2017). The Competitiveness of Games in Professional Sports Leagues. *Restorative Neurology and Neuroscience*, 3(2), 1-15. <https://doi.org/10.3233/JSA-160122>
25. Hambrecht, H. (2012). *Praise sporting beauty*. Kyiv: Spirit and Letter, 216.
26. Demir, R. & Söderman, S. (2015). Strategic sponsoring in professional sport: a review and conceptualization. *European Sport Management Quarterly*, 15(3), 271–300. <https://doi.org/10.1080/16184742.2015.1042000>
27. Szymski, D., Weber, H., Anzer, G., Alt, V., Meyer, T., Gärtner, B. C. & Krutsch, W. (2022). Contact times in professional football before and during the SARS-CoV-2 pandemic: Tracking data from the German Bundesliga. *European J of Sport Science*. <https://doi.org/10.1080/17461391.2022.2032837>
28. Passos, P., Araújo, D., & Davids, K. (2016). Competitiveness and the process of co-adaptation in team sport performance. *Frontiers in Psychology*, 7, Article 1562. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01562>
29. Avila-Cano, A. & Triguero-Ruiz, F. (2022). On the control of competitive balance in the major European football leagues. *Managerial and Decision Economics*, 1–10. <https://doi.org/10.1002/mde.3745>
30. Gasparetto, T., Mishchenko, D. & Zaitsev, E. (2022). Factors influencing competitive balance across European football top tier leagues. *Managerial and Decision Economics*, 1–11. <https://doi.org/10.1002/mde.3801>
31. Effect of the coronavirus (COVID-19) pandemic on sports industry revenue worldwide in 2020. – URI: <https://www.statista.com/statistics/269797/worldwide-revenue-from-sports-merchandising/>
32. Alana, N. S., (2021). Concessions, traditions, and staying safe: Considering sport, food, and the lasting impact of the Covid-19 pandemic. *Commentary, Sports Management*, 22.
33. Streeter, Ch. (2020). COVID-19: Social Isolation and Optimism in Sport. *Sports Coaching. Sports Studies and Sports Psychology*, 22.
34. Csató, L. (2023). Club coefficients in the UEFA Champions League: Time for shift to an Elo-based formula. *International Journal of Performance Analysis in Sport*. <https://doi.org/10.1080/24748668.2023.2274221>
18. Falcous, M. (2002). Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives. *Choice Reviews Online*.
19. Dantas, F., Borges, A., & Silva, R. (2020). Impact of UEFA Champions League and UEFA Europa League on Financial Sustainability-Case Study of Two Small Football Portuguese Teams. *Sustainability*, 12(9213). <https://doi.org/10.3390/su12219213>
20. Woolridge, J. (2008). These Sporting Lives: Football Autobiographies 1945–1980. *Sport in History*, 28(4), 620-640. <https://doi.org/10.1080/17460260802580669>
21. Galily, Ya., Bar-Eli, M. & Yuval F. (2012). Municipal subsidiary policy toward professional sports teams: A democratic deficit in the local government. *International Journal of Sociology and Social Policy*, no. 32 (7), 431-447. <https://doi.org/10.1108/01443331211249066>
22. Brannagan, P. M., Scelles, N., Valenti, M., Inoue, Yu., Grix, J. & Perkin, S. J. (2022). The 2021 European Super League attempt: motivation, outcome, and the future of football. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 14(1), 169-176, <https://doi.org/10.1080/19406940.2021.2013926>
23. Foulley, J.-L. (2020). Assessment of probability forecasts of football outcomes: example of the UEFA Champions League. *40th Virtual International Forecasting Symposium 2020 26-28 Oct 2020*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20578.56003>
24. Wills Craig, E. (2017). The Competitiveness of Games in Professional Sports Leagues. *Restorative Neurology and Neuroscience*, 3(2), 1-15. <https://doi.org/10.3233/JSA-160122>
25. Hambrecht, H. (2012). *Praise sporting beauty*. Kyiv: Spirit and Letter, 216.
26. Demir, R. & Söderman, S. (2015). Strategic sponsoring in professional sport: a review and conceptualization. *European Sport Management Quarterly*, 15(3), 271–300. <https://doi.org/10.1080/16184742.2015.1042000>
27. Szymski, D., Weber, H., Anzer, G., Alt, V., Meyer, T., Gärtner, B. C. & Krutsch, W. (2022). Contact times in professional football before and during the SARS-CoV-2 pandemic: Tracking data from the German Bundesliga. *European J of Sport Science*. <https://doi.org/10.1080/17461391.2022.2032837>
28. Passos, P., Araújo, D., & Davids, K. (2016). Competitiveness and the process of co-adaptation in team sport performance. *Frontiers in Psychology*, 7, Article 1562. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01562>
29. Avila-Cano, A. & Triguero-Ruiz, F. (2022). On the control of competitive balance in the major European football leagues. *Managerial and Decision Economics*, 1–10. <https://doi.org/10.1002/mde.3745>
30. Gasparetto, T., Mishchenko, D. & Zaitsev, E. (2022). Factors influencing competitive balance across European football top tier leagues. *Managerial and Decision Economics*, 1–11. <https://doi.org/10.1002/mde.3801>
31. Effect of the coronavirus (COVID-19) pandemic on sports industry revenue worldwide in 2020. – URI: <https://www.statista.com/statistics/269797/worldwide-revenue-from-sports-merchandising/>
32. Alana, N. S., (2021). Concessions, traditions, and staying safe: Considering sport, food, and the lasting impact of the Covid-19 pandemic. *Commentary, Sports Management*, 22.
33. Streeter, Ch. (2020). COVID-19: Social Isolation and Optimism in Sport. *Sports Coaching. Sports Studies and Sports Psychology*, 22.
34. Csató, L. (2023). Club coefficients in the UEFA Champions League: Time for shift to an Elo-based formula. *International Journal of Performance Analysis in Sport*. <https://doi.org/10.1080/24748668.2023.2274221>

Надійшла до друку 23.03.2024